

BRIGA CRKVE ZA HRVATE IZBJEGLICE U EUROPI

STJEPAN HERCEG

UVOD

Vrlo sam počašćen što na ovako važnom skupu kao što je Teološko-pastoralni tjedan, koji je, zahvaljujući prof. dr. Rebiću i njegovim suradnicima, postao institucija, mogu progovoriti nekoliko riječi o brizi Crkve za Hrvate izbjeglice u Europi.

Već je bilo govora, a još će sigurno biti riječi o skrbi Crkve za izbjeglice, prognanike i sve ostale koji su se našli u bijedi. Kao referent za socijalni rad sa stranim sugrađanima u centrali njemačkog Caritasa, osvrnut ću se ponajviše na pomoć koju Crkva pruža preko svoje »institucionalizirane ljubavi«, preko Caritasa.

Tema je preopsežna, pa neću moći govoriti o svim zapadnoeuropskim zemljama, već ću se ograničiti na Njemačku te, djelomično, na Austriju i Švicarsku. Kad govorim o izbjeglicama, mislim na sve izbjeglice iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i ostalih predjela bivše Jugoslavije.

1. Izbjeglice i prognanici u zemljama zapadne Europe

Činjenica je da su ljudi uvijek u povijesti napuštali svoja ognjišta, svoje krajeve i domovine i selili u druga područja, u druge, njima nepoznate zemlje.

Sve su te selidbe bile bolne i neizvjesne, pogotovo kada su ljudi bili prisiljeni napustiti svoje domove.

Ovdje neću govoriti o bogatoj povijesti europskog seliteljstva, već o današnjim, našim bolima, o prognanicima i izbjeglicama. Kad danas govorimo o izbjeglicama u Europi, imamo u vidu dvoje:

- a) Zemlje iz kojih izbjeglice bježe
- b) Zemlje u koje izbjeglice bježe.

Donedavno smo bili svjedoci da su izbjeglice u zemlje zapadne Europe dolazili iz zemalja Trećeg svijeta, u kojima su vladale diktature ili neimaština.

Iznimka su u Europi bile zemlje, tzv. »realsocijalizma«. Bijeg iz njih bio je sprečavan sve do pada berlinskoga zida. Zemlje u koje se bježalo i bježi su demokratske i slobodne zemlje zapadne Europe, među kojima Njemačka, zbog svoje specifičnosti, već godinama vodi po broju prihvaćenih izbjeglica.

Treba naglasiti da je i bivša Jugoslavija bila zemlja iz koje se bježalo. Val izbjeglica je krenuo krajem drugog svjetskog rata i nikada se nije zaustavio. Kad je bivša Jugoslavija, početkom 60-ih godina, otvorila svoje granice, bilo je to iz dva razloga:

- a) Smanjiti napetosti i nezadovoljstva u zemlji i riješiti se ljudi koji su za nju bili opasni
- b) doći do deviza.

Među našim radnicima koji već desetljećima rade diljem Europe, sigurno je velik broj »prognanika i izbjeglica«, premda su oni mogli sve vrijeme dolaziti na godišnje odmore u svoju domovinu. Danas neću govoriti o tim ljudima, premda bih, iz osobnog iskustva i rada s tim ljudima, mogao mnogo reći o njihovoj situaciji i njihovim sudbinama i tako donekle osvjetliti problematiku današnjih izbjeglica.

2. Razlozi bijega

Glavni i jedini razlog zašto su ljudi napustili svoja ognjišta i svoju domovinu, jest osvajački rat Srbije i Jugoarmije. Ljudi su morali bježati kako bi spasili živote. Slijed ratnih događaja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini pokazao je da su izbjeglice bili u pravu i da su bijegom spasili živote.

Tu se nameće i pitanje je li bilo potrebno da toliki broj ljudi napusti domovinu i ode baš u inozemstvo, ili bi bilo bolje da su ostali u sigurnim djelovima Hrvatske?

Zašto su ljudi krenuli put zapadne Europe?

Odlučujuća je bila činjenica da u zapadnoj Europi živi više od jednog milijuna Hrvata. Gotovo nema obitelji iz Hrvatske, a posebno iz Bosne i Hercegovine, koja negdje u zapadnoj Europi nema rodbinu, znance i prijatelje.

Stoga je bilo logično da je svatko tražio sklonište ponajprije kod svojih. Uz to treba naglasiti da su vlasti u nekim zapadnoeuropskim zemljama, zahvaljujući baš velikom zalaganju hrvatske dijaspore, zauzele benevolentan stav prema izbjeglicama iz Hrvatske i nebirokratski su priskočile u pomoć.

3. Pravni status izbjeglica

Niti jedna zemlja zapadne Europe nema zakon za izbjeglice koji bježe pred ratnim vihorom ili pred siromaštvom i neimaštinom. Postoje, doduše, zakoni i odredbe za azilante koji iz političkih, vjerskih ili rasnih razloga moraju napustiti svoje domovine.

Izbjeglice iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, međutim, ne pripadaju toj skupini.

Budući da je u Hrvatskoj, a kasnije i u Bosni i Hercegovini harao strašan rat, zemlje zapadne Europe iz humanitarnih razloga nisu vraćale izbjeglice u njihove domovine. Vlasti su donosile odredbe i propise kako postupati s tim ljudima. Te su odredbe u pojedinim zemljama bile različite. Tako su, npr. u Njemačkoj, donesene takve odredbe na razini pojedinih federalnih zemalja. One su se međusobno razlikovale. Najveći broj izbjeglica sklonio se kod svojih obitelji, rođaka, prijatelja ili znanaca. Dakle, nisu pali na teret države, kako se to često u medijima htjelo prikazivati. Prvi problemi nastaju s izbjeglicama koje nisu imale nikoga svojega. Nije ih se, međutim, moglo vratiti u ratna područja, pa je tražen novi modus. Smješteni su u sabirne centre, uzimale su ih njemačke i hrvatske obitelji, ili bi ostali bez krova nad glavom. Neki su tako bili prisiljeni zatražiti politički azil, premda ne postoje nikakvi razlozi za njegovo dobivanje. Glavno je bilo naći sklonište.

Pravni sustav izbjeglica iz Republike Hrvatske bio je riješen tako da su dobivali privremeno pravo boravka u obliku tzv. »Duldunga«. Taj je boravak ponajprije bio ograničen do 30. 9. 1992. a zatim produžen do 31. 3. 1993. Ta dozvola boravka omogućila im je da ostanu u Njemačkoj i da se čak mogu zaposliti, ako nađu posao za koji ne konkurira domaća radna snaga ili oni koji imaju radne dozvole. Izbjeglice iz Republike Hrvatske nisu trebale, a ni danas ne trebaju vize za ulazak u Njemačku i Austriju. Do travnja 1992. isto je vrijedilo i za sve ostale građane iz bivše Jugoslavije. Koncem travnja zapadnoeuropske zemlje uvode obavezu vize i time direktno pogađaju izbjeglice iz Bosne i Hercegovine. Tu nastaju teži problemi u svezi s dolaskom i smještajem izbjeglica.

Danas, npr. u Njemačkoj, imamo izbjeglice s različitim pravnim statusima:

- a) izbjeglice iz Hrvatske, koji su u Njemačku došli do 22. 5. '92.
- b) izbjeglice iz Hrvatske koji poslije 22. 5. '92. dolaze u Njemačku
- c) izbjeglice iz Bosne i Hercegovine
- d) kontingent-izbjeglice (u Njemačkoj oko 15.000)
- e) izbjeglice iz ostalih zemalja i pokrajina bivše Jugoslavije.

Izbjeglice iz Hrvatske koji su do 22. 5. 1992. ušli u Njemačku, mogli su ostati do 31. 3. 1993. Većina tih izbjeglica je našla smještaj i zaposlila se, pogotovo u granama u kojima je bio manjak radne snage (graditeljstvo, ugostiteljstvo i zdravstvo).

Izbjeglice iz Republike Hrvatske koji poslije 22. 5. '92. ulaze u Njemačku nemaju status izbjeglica, već se tretiraju kao turisti koji u Njemačkoj mogu ostati najdulje tri mjeseca. Iz prakse socijalnih savjetovaništva Caritasa nije poznato da je netko od tih ljudi dosada bio protjeran. Kako će biti riješen njihov pravni status, još se ne zna, ali oni su bez ikakvih prava.

Za izbjeglice iz Bosne i Hercegovine od početka vrijede strože norme. Njima je potrebna ulazna viza, koju mogu dobiti u diplomatskim predstavništvima dotičnih zemalja. Da bi je dobili, potrebno je da ih netko pozove i da za njih preuzme garanciju koja obuhvaća smještaj, hranu, plaćanje liječnika i bolnice u slučaju oboljenja. Takvih izbjeglica u Njemačkoj ima više od 70.000.

Izbjeglance iz Bosne i Hercegovine podijeljene su u tri »skupine«:

- a) koji su kod prijatelja, rodbine, znanaca ili ih je smjestila neka humanitarna organizacija koja za njih snosi sve troškove;
- b) koje su zapadnoeuropske zemlje primile iz humanitarnih razloga;
- c) kojima je uspjelo ili uspijeva ilegalno prijeći granicu.

4. Zadaća i briga Crkve za izbjeglice

Pisma Starog i Novog zavjeta jasno svjedoče da je Bog uvijek na strani potisnutih i bespravnih. Knjiga Levitskog zakonika u 19. glavi ukratko sažimlje starozavjetne upute:

»Ako se stranac nastani u vašoj zemlji, nemojte ga ugnjetavati. Stranac koji s vama boravi, neka vam bude kao sunarodnjak; ljubi ga kao sebe samoga. Ta i vi ste bili stranci u egipatskoj zemlji. Ja sam Jahve, Bog vaš.«

Navještaj Novoga zavjeta, posebno životna praksa Isusa Krista, potvrđuju Božju zapovijed. Odnos i ponašanje prema strancima Isus postavlja kao odlučujući kriterij sudnjega dana:

»Jer bijah gladan, i dadoste mi jesti; bijah žedan i napojiste me; bijah putnik i primiste me; bijah go i obukoste me.« (Mt 25,35)

Crkva je kroz povijest uvijek iznova upućivala na tu zapovijed. Papa Ivan Pavao II. naziva tolik broj izbjeglica u današnjem svijetu »najvećom ljudskom tragedijom naših dana.« Ako Crkva želi živjeti kao vidljivi znak Isusa Krista, onda mora biti odvjetnicom stranaca, patnika i bespravnika. To obvezuje svakog pojedinca. To vrijedi neovisno o nacionalnosti i vjerskoj pripadnosti izbjeglice.

Crkva se u zapadnoeuropskim, kao i u svim drugim zemljama, uvijek javlja kao odvjetnica prognanika i izbjeglica. Uz svestranu humanitarnu pomoć, smještaj, socijalnu brigu i socijalni rad, Crkva je, direktno ili preko svojih institucija, tražila i od državnih vlasti da se zauzmu za te ljude.

Odlučujuću je ulogu Crkva odigrala u pomoći hrvatskim izbjeglicama. Biskupi, svećenici i Caritas, neprestano su upućivali na strahote rata i potrebe pomoći.

Tu su, prije svega, bili zahtjevi vladama da se tim izbjeglicama dade zadovoljavajući pravni status. Ona upozorava političare da nije dovoljno samo primiti izbjeglice, već treba suzbijati uzroke bijega u zemljama iz kojih izbjeglice dolaze. Posebnu, djelotvornu brigu za izbjeglice u Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj preuzima Caritas, dobrotvorna institucija Katoličke Crkve.

Izbjeglička tragedija je, u svojoj biti, iskorijenjenje, a time je, ujedno, i duhovna tragedija. Zato izbjeglica, uz izvanjsku zaštitu pred progoniteljima, treba i osobno prihvaćanje.

Razgranata mreža Caritasa pokušava prihvatiti i ublažiti višestruke potrebe tih ljudi.

Od samog početka dolaska izbjeglica, ponajprije iz Hrvatske a zatim i Bosne i Hercegovine, Caritas se na više načina uključio u pomoć izbjeglicama.

S jedne strane su centrale austrijskog, njemačkog i švicarskog Caritasa uspostavile vezu i zajednički se uključile u pomoć potrebnima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Svojim izvještajima u sredstvima priopćavanja neprestano upozoravaju na posljedice rata i traže sredstva za pomoć.

Mislim da ne treba nabrajati sve akcije koje su preko zapadnoeuropskih Caritasa ostvarene ili se upravo ostvaruju. Mogu reći da je samo centrala njemačkog Caritasa do sada izdala više od 20 milijuna DEM.

Druga vrsta pomoći bila je pomoć izbjeglicama koji su se našli u tim zemljama. Tu su brigu preuzele više mjesne strukture Caritasa (biskupijski i mjesni Caritasi), župe i razna crkvena udruženja.

Najveća je sreća bila u tome što njemački Caritas već više od 30 godina ima dobro razgranatu stručnu socijalnu službu za strane radnike i izbjeglice. U toj službi Caritas diljem Njemačke zapošljava više od 800 socijalnih radnika. U toj službi rade već 29 godina i hrvatski i slovenski socijalni radnici, njih 100 u 82 savjetovališta.

Baš su ti socijalni radnici, koji svojim dugogodišnjim iskustvom najbolje poznaju problematiku naših ljudi te sve okolnosti koje su vezane s dolaskom, smještajem i pravnim statusom izbjeglica, velikodušno uskočili u pomoć, ne štedeći niti svoje slobodno vrijeme. Uz sav svoj rad na organizaciji i dopremi humanitarne pomoći u domovinu, oni su bili prva veza obiteljima koje su primale izbjeglice. Njemački socijalni radnici nisu mogli, zbog neznanja jezika, toliko djelotvorno raditi, pa su bili upućeni na svoje hrvatske kolege. Mjesni Caritasi u kojima su te službe smještene, već mjesecima pragmatički pomažu izbjeglicama.

Pokrenute su razne inicijative: smještaj izbjeglica u crkvenim i Caritasovim kućama, smještaj po obiteljima, tečajevi njemačkog jezika, seminari s odgovarajućim temama, davanje materijalne pomoći, pomoć kod traženja radnog mjesta, pomoć kod administrativnih problema, savjetovanja, traženje znanaca, rodbine i prijatelja...

Izbjeglice koji su došli na poziv rodbine, prijatelja i znanaca, često nemaju prava na nikakva primanja i gostoprimci se moraju brinuti o njima, dapače, moraju im u slučaju bolesti platiti liječničke i bolničke troškove.

Tu Caritas ustaje i traži od odgovornih da se i za te ljude preuzme cjelokupna briga.

Tijekom rata stvarale su se nove inicijative, nastajale su nove skupine koje su sebi postavljale različite ciljeve.

Tako je bilo organiziranog i neorganiziranog dovođenja djece iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Caritas je tu zauzeo jasan stav: prihvata djece je moguć jedino ako je organiziran i u tačine dogovoren te ako su ispunjeni svi za to potrebni uvjeti...

Tako su u više mjesta mjesni Caritasi, u suradnji sa župama i drugim dobrotvornim organizacijama, smještali djecu u zajedničke domove, u kojima je bila osigurana sva potrebna skrb. Za djecu su omogućeni tečajevi njemačkog jezika,

školskim obveznicima je omogućeno pohađanje škole, a zanatlijama mogućnost nastavka učenja započetih zanata. Najveći problemi izbjeglica s kojima se susreću socijalni radnici nisu toliko fizičke, koliko psihičke naravi. Ti su ljudi doživjeli različite šokove, i tek sada polako dolaze k sebi. Sada je potreban stručni rad, u koji moraju biti uključeni socijalni radnici, psiholozi, liječnici i svećenici. Upravo na tome sada radi Caritas. Tako je jedan od uvjeta da primi otpuštene iz srpskih logora, Caritas iz pokrajine Baden-Württemberga bio da bude osigurana socijalna i psihološka služba.

Na kraju valja naglasiti da je izbjeglicama iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine bilo, uza sve poteškoće, kudikamo lakše nego izbjeglicama iz Trećeg svijeta. Oni su u Europi našli već uhodane strukture pastoralno-socijalnog rada. Te su strukture bile prve koje su već godinama prenosile istinu o stanju u bivšoj Jugoslaviji, a posebno su se isticale korektnim izvještavanjem europske javnosti o strahotama rata.

Druga je prednost bila u tome što naši ljudi pripadaju Europi i europskoj kulturi, pa im je bilo lakše jer su, premda u novom i nepoznatom okružju, našli puno zajedničkog, posebno u okvirima svoje Crkve.

Ne mogu završiti bez upozorenja da, uza svu brigu, izbjeglicama u zapadnoeuropskim zemljama ne teče med i mlijeko. Nisu svi našli radna mjesta i svi ne zarađuju velik novac. Većina živi od socijalne pomoći, koja je u tim zemljama jedva dovoljna da prežive.

Ne bih nikako želio da se stekne dojam kako je u Europi sve lijepo i da bi najbolje bilo pobjeći u neku zapadnoeuropsku zemlju.

Zusammenfassung

DIE SORGE DER KIRCHE FÜR KROATISCHE FLÜCHTLINGEN IN EUROPA

Die Hauptursach für die Flucht aus Kroatien und Bosnien und Herzegowina ist der grausame Eroberungskrieg Serbiens und Jugoarmee.

Die Folgen der Kriegereignissen in Kroatien und Bosnien und Herzegowina zeigen, daß die Flüchtlinge richtig handelten als sie ihre Häuser und Dörfer verlassen haben. Durch ihre Flucht haben sie nämlich das nackte Leben gerettet.

Warum sind sie gerade in die westeuropäische Länder geflohen?

Schicksalhaft für diese Entscheidung war die Tatsache, daß in den westeuropäischen Ländern über eine Million Kroaten seit Jahrzehnten leben und arbeiten. Es gibt kaum eine Familie in Kroatien oder in Bosnien und Herzegowina, die nicht irgendwo in Westeuropa ihre Familienmitglieder, Verwandte, Freunde und Bekannte hätte. Deshalb ist es auch logisch gewesen, daß jeder zunächst die Zuflucht bei diesen Menschen gesucht und gefunden hatte.

Durch das große Engagement der kroatischen Diaspora haben viele westeuropäische Länder eine eher benevolente Einstellung gegenüber diesen Flüchtlingen eingenommen.

Kein westeuropäisches Land hat ein Flüchtlingsgesetz für die Kriegs- oder Arbeitsflüchtlinge. Es existieren nur Asyl- und Asylverfahrensgesetze für die Flüchtlinge, die aus politischen, religiösen oder rassistischen Gründen fliehen müssen. Kroatische Flüchtlinge gehören nicht mehr zu dieser Gruppe, obwohl viele von ihnen aus Unkenntnis Asylanträge gestellt haben.

Erste Probleme entstehen mit den Flüchtlingen, die keine Bekannten oder Verwandten im Ausland hatten. Für diese Menschen mußten sofort die Unterkünfte besorgt werden, was in Westeuropa nicht leichter als in den Ursprungsländern war.

Nicht alle Flüchtlinge aus dem ehemaligen Jugoslawien haben den gleichen Status erhalten. Kroatische und slowenische Staatsbürger benötigen z. B. für die Einreise nach Österreich oder Deutschland kein Visum. Bosnische Flüchtlinge benötigen im Gegenteil ein Visum für alle europäischen Länder, gleich ob sie Kroaten, Moslem oder Serben sind. Damit sie trotzdem einreisen können, muß jemand für die eine Verpflichtungserklärung unterschreiben und somit für die Unterkunft, Verpflegung und Krankenversicherung die Sorge tragen.

Die Kirche in den westeuropäischen Ländern haben sich von Anfang an auf die Seite der Flüchtlinge gestellt und die Anwalts- und Beschützerrolle übernommen.

Das Alte und Neue Testament zeugen, daß Gott immer auf der Seite der Rechtlosen und Unterdrückten war. Das Buch Leviticus faßt die Botschaft des Alten Testaments zusammen. »Wie ein Eingeborener unter euch soll euch der Fremdling gelten, der bei euch weilt; du sollst ihn lieben wie dich selbst.« (Lev 19,33).

Wen die Kirche ein sichtbares Zeichen Christi auf dieser Erde sein will, dann muß sie unbedingt die Anwältin der Fremden, Flüchtlingen und rechtlosen sein.

Die Kirchen in Westeuropa haben direkt oder durch ihre Institutionen (Caritas, Diakonisches Werk...) die Sorge über Unterkunft, Verpflegung und sozialer Arbeit mit den Flüchtlingen übernommen. Dabei appellierten die Kirchen ständig an die Politiker, nicht nur den Flüchtlingen die Einreise zu genehmigen, sondern die Ursachen für die Flucht zu beseitigen.

Neben allen Schwierigkeiten mit denen sie konfrontiert wurden, fanden die kroatischen Flüchtlinge in Europa bereits gut funktionierende Strukturen der Sozial- und Pastoralarbeit, was ihr Aufenthalt in diesen Ländern sicher etwas leichter macht.